Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

14 februarie 2012*

„Concurență — Înțelegere pe teritoriul unui stat membru care a început înainte de aderarea acestui stat la Uniunea Europeană — Înțelegere de anvergură internațională cu efecte pe teritoriul Uniunii și al Spațiului Economic European — Articolul 81 CE și articolul 53 din Acordul privind SEE — Urmărirea și sancționarea încălcării pentru perioada anterioară datei aderării și pentru perioada ulterioară acestei date — Amenzi — Delimitarea competențelor Comisiei de competențele autorităților naționale de concurență — Aplicarea amenzilor de către Comisie și de către autoritatea națională de concurență — Principiul ne bis in idem — Regulamentul (CE) nr. 1/2003 — Articolul 3 alineatul (1) și articolul 11 alineatul (6) — Consecințele aderării unui nou stat membru la Uniune”

În cauza C-17/10,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Krajský soud v Brně (Republica Cehă), prin decizia din 11 decembrie 2009, primită de Curte la 11 ianuarie 2010, în procedura

Toshiba Corporation,

T&D Holding, fostă Areva T&D Holding SA,

Alstom Grid SAS, fostă Areva T&D SAS,

Alstom Grid AG, fostă Areva T&D AG,

Mitsubishi Electric Corp.,

Alstom,

Fuji Electric Holdings Co. Ltd,

Fuji Electric Systems Co. Ltd,

Siemens Transmission & Distribution SA,

Siemens AG Österreich,

VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG,

Siemens AG,

Hitachi Ltd,

* Limba de procedură: ceha.

Hitachi Europe Ltd,

Japan AE Power Systems Corp.,

Nuova Magrini Galileo SpA,

împotriva

Úřad pro ochranu hospodářské soutěže,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii A. Tizzano, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, J. Malenovský și U. Lõhmus, președinți de cameră, domnii A. Rosas (raportor), A. Borg Barthet, M. Ilešič și A. Arabadjiev, doamna C. Toader și domnul J.-J. Kasel, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: doamna K. Sztranc-Sławiczek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 7 iunie 2011,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Toshiba Corporation, de I. Janda, advokát, și de J. MacLennan, solicitor;

— pentru Mitsubishi Electric Corp., de A. César și M. Abraham, advokáti;

— pentru Alstom, de M. Dubovský și M. Nulíček, advokáti, de J. Derenne, avocat, de K. Wilson, solicitor, și de G. Dolara, advocate;

— pentru Fuji Electric Holdings Co. Ltd și Fuji Electric Systems Co. Ltd, de V. Glatzová, advokát;

— pentru Siemens Transmission & Distribution SA, Siemens AG Österreich și VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG, de M. Nedelka, advokát;

— pentru Siemens AG, de M. Nedelka, advokát;

— pentru Hitachi Ltd, Hitachi Europe Ltd și Japan AE Power Systems Corp., de M. Touška și I. Halamová Dobíšková, advokáti, de M. Reynolds și P. J. Mansfield, solicitors, de W. Devroe, advocaat, de N. Green, QC, și de S. Singla, barrister;

— pentru Nuova Magrini Galileo SpA, de M. Nedelka, advokát;

— pentru Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, de M. Vráb, în calitate de agent;

— pentru guvernul ceh, de M. Smolek, în calitate de agent;

— pentru Irlanda, de D. O'Hagan, în calitate de agent, asistat de S. Kingston, barrister;

— pentru guvernul spaniol, de S. Centeno Huerta și de J. M. Rodríguez Cárcamo, în calitate de agenți;

— pentru guvernul polonez, de M. Szpunar și de K. Zawisza, în calitate de agenți;

— pentru guvernul slovac, de B. Ricziová, în calitate de agent;

— pentru Comisia Europeană, de F. Castillo de la Torre și N. Khan, precum și de K. Walkerová și P. Němečková, în calitate de agenți;

— pentru Autoritatea AELS de Supraveghere, de X. Lewis și O. Einarsson, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 8 septembrie 2011,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 81 CE, a Regulamentului (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 și 82 din tratat (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269), în special a articolului 3 alineatul (1) și a articolului 11 alineatul (6), precum și a punctului 51 din Comunicarea Comisiei privind cooperarea în cadrul rețelei autorităților de concurență (JO 2004, C 101, p. 43, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 111, denumită în continuare „comunicarea Comisiei”).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între diferite întreprinderi, pe de o parte, și Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (autoritatea cehă de concurență), pe de altă parte, cu privire la decizia acestei autorități de a le aplica sancțiuni cu amenda pentru încălcarea dreptului ceh al concurenței.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Potrivit articolului 2 din Actul privind condițiile de aderare la Uniunea Europeană a Republicii Cehe, a Republicii Estonia, a Republicii Cipru, a Republicii Letonia, a Republicii Lituania, a Republicii Ungare, a Republicii Malta, a Republicii Polone, a Republicii Slovenia și a Republicii Slovace și adaptările tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană (JO 2003, L 236, p. 33, denumit în continuare „actul de aderare”):

„Începând cu data aderării, dispozițiile tratatelor originare și actele adoptate înainte de aderare de instituții [...] sunt obligatorii pentru noile state membre și se aplică în statele membre respective în condițiile prevăzute în aceste tratate și în prezentul act.”

4 Articolul 53 din Acordul privind Spațiul Economic European din 2 mai 1992 (JO 1994, L 1, p. 3, Ediție specială, 11/vol. 53, p. 4, denumit în continuare „Acordul privind SEE”) interzice înțelegerile în aceiași termeni ca și cei ai articolului 81 CE și domeniul său de aplicare se extinde la ansamblul Spațiului Economic European (SEE).

5 Considerentul (8) al Regulamentului nr. 1/2003 este redactat după cum urmează:

„Pentru a se asigura aplicarea eficientă a normelor comunitare de concurență și funcționarea corespunzătoare a mecanismelor de cooperare prevăzute de prezentul regulament, este necesar să se impună autorităților de concurență și instanțelor din statele membre să aplice, de asemenea, articolele 81 [CE] și 82 [CE] în cauzele în care aplică legislația națională de concurență acordurilor și practicilor care ar putea să afecteze comerțul dintre statele membre. În scopul de a crea condiții de

concurență uniforme pentru acorduri, decizii ale asociațiilor de întreprinderi și practici concertate pe piața internă, este de asemenea necesar să se stabilească, în temeiul articolului 83 alineatul (2) litera (e) [CE], relația dintre legislațiile naționale și dreptul comunitar al concurenței [...]”

6 Considerentul (9) al Regulamentului nr. 1/2003 are următorul cuprins:

„Articolele 81 [CE] și 82 [CE] au ca obiectiv protecția concurenței pe piață. Prezentul regulament, care se adoptă pentru punerea în aplicare a acestor dispoziții ale tratatului, nu împiedică statele membre să aplice pe teritoriul lor o legislație națională care protejează alte interese legitime, cu condiția ca această legislație să fie compatibilă cu principiile generale și cu alte dispoziții ale dreptului comunitar. În măsura în care această legislație națională urmărește, predominant, un obiectiv diferit de cel al protejării concurenței pe piață, autoritățile de concurență și instanțele statelor membre pot aplica această legislație pe teritoriul lor [...]”

7 Potrivit considerentului (17) al Regulamentului nr. 1/2003:

„Pentru a asigura o aplicare coerentă a normelor de concurență și o gestionare optimă a rețelei, este esențial să se mențină regula conform căreia autoritățile de concurență din statele membre sunt private automat de competența lor atunci când Comisia inițiază propriile proceduri [...]”

8 Considerentul (18) al aceluiași regulament are următorul cuprins:

„Pentru a asigura o alocare optimă a cauzelor în cadrul rețelei, ar trebui să se prevadă o dispoziție generală care să permită autorității de concurență să suspende sau să închidă o cauză pe motiv că o altă autoritate se ocupă sau s-a ocupat deja de aceasta, obiectivul fiind ca fiecare cauză să fie tratată de o singură autoritate [...]”

9 Considerentul (37) al Regulamentului nr. 1/2003, care este consacrat protecției drepturilor fundamentale, este redactat după cum urmează:

„Prezentul regulament respectă drepturile fundamentale și principiile recunoscute mai ales de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [denumită în continuare «carta»]. În mod corespunzător, prezentul regulament ar trebui interpretat și aplicat cu respectarea drepturilor și principiilor în cauză.”

10 Articolul 3 din Regulamentul nr. 1/2003 reglementează după cum urmează „raportul dintre [articolul 81 CE] [...] și legislațiile naționale de concurență”:

„(1) Atunci când autoritățile de concurență ale statelor membre sau instanțele naționale aplică legislația națională de concurență acordurilor, deciziilor asociațiilor de întreprinderi sau practicilor concertate în sensul articolului 81 alineatul (1) [CE], care pot afecta comerțul dintre statele membre în sensul acestei dispoziții, ele aplică de asemenea articolul 81 [CE] acestor acorduri, decizii sau practici concertate. [...]

(2) Aplicarea legislației naționale de concurență nu poate genera interzicerea acordurilor, deciziilor asociațiilor de întreprinderi sau a practicilor concertate care pot aduce atingere comerțului dintre statele membre, dar care nu restrâng concurența în sensul articolului 81 alineatul (1) [CE], sau care îndeplinesc condițiile articolului 81 alineatul (3) [CE] sau care intră sub incidența unui regulament de aplicare a articolului 81 alineatul (3) [CE]. Prezentul regulament nu împiedică statele membre să adopte și să aplice pe teritoriul lor o legislație națională mai strictă care interzice sau sancționează conduita unilaterală adoptată de întreprinderi.

(3) Fără a aduce atingere principiilor generale și altor dispoziții de drept comunitar, alineatele (1) și (2) nu se aplică atunci când autoritățile de concurență și instanțele statelor membre aplică legislația națională privind controlul concentrărilor economice și nici nu împiedică aplicarea dispozițiilor de drept național care urmăresc, în mod predominant, un obiectiv diferit de cel urmărit de articolele 81 [CE] și 82 [CE].”

11 În plus, sub titlul „Cooperarea dintre Comisie și autoritățile de concurență ale statelor membre”, articolul 11 din Regulamentul nr. 1/2003 prevede la alineatul (6) prima teză următoarea normă:

„Inițierea de către Comisie a procedurilor în vederea adoptării unei decizii în temeiul capitolului III privează autoritățile de concurență ale statelor membre de competența lor de a aplica articolele 81 [CE] și 82 [CE].”

12 Articolul 13 din Regulamentul nr. 1/2003, intitulat „Suspendarea sau încetarea procedurilor”, prevede:

„(1) Atunci când autoritățile de concurență din două sau mai multe state membre primesc o plângere sau acționează din oficiu în temeiul articolului 81 [CE] sau 82 [CE] împotriva aceluiași acord, aceleiași decizii a unei asociații sau aceleiași practici, faptul că o autoritate se ocupă deja de cauză reprezintă un motiv suficient pentru ca celelalte să suspende procedurile inițiate sau să respingă plângerea. Comisia poate, de asemenea, să respingă plângerea pe motiv că o autoritate de concurență a unui stat membru se ocupă de respectiva cauză.

(2) Atunci când o autoritate de concurență a unui stat membru sau Comisia primește o plângere împotriva unui acord, a unei decizii a unei asociații sau a unei practici de care s-a ocupat deja o altă autoritate de concurență, ea poate să o respingă.”

13 Articolul 16 din Regulamentul nr. 1/2003, intitulat „Aplicarea uniformă a dreptului comunitar al concurenței”, prevede la alineatul (2):

„Atunci când autoritățile de concurență ale statelor membre decid în privința unor acorduri, decizii sau practici în temeiul articolului 81 [CE] sau al articolului 82 [CE], care fac deja obiectul unei decizii a Comisiei, ele nu pot lua decizii contrare deciziei adoptate de Comisie.”

14 În temeiul articolului 45 alineatul (2), Regulamentul nr. 1/2003 se aplică de la 1 mai 2004.

15 Comunicarea Comisiei cuprinde, sub titlul „3.2. Inițierea procedurilor de către Comisie în temeiul articolului 11 alineatul (6) din regulamentul Consiliului”, printre altele următoarele precizări:

„[...]

(51) Articolul 11 alineatul (6) din [R]egulament[ul nr. 1/2003] prevede că inițierea unei proceduri de către Comisie pentru adoptarea unei decizii în temeiul [R]egulament[ului nr. 1/2003] degrevează toate autoritățile naționale de competența lor în ceea ce privește aplicarea articolelor 81 [CE] și 82 [CE]. Aceasta înseamnă că, odată deschisă procedura de către Comisie, autoritățile naționale de concurență nu pot acționa în temeiul aceleiași baze juridice împotriva aceluiași (acelorași) acord (acorduri) sau aceleiași (acelorași) [practici] a(le) aceleiași (acelorași) întreprinderi pe aceeași piață geografică relevantă și pe aceeași piață a produselor.

[...]

(53) Pot să apară două situații. Prima este aceea în care Comisia este prima autoritate de concurență care inițiază procedura într-o cauză în vederea adoptării unei decizii în temeiul [Regulamentului nr. 1/2003], [...] autoritățile naționale de concurență nemaifiind îndreptățite să instrumenteze cauza respectivă. Articolul 11 alineatul (6) din [Regulamentul nr. 1/2003] prevede că, în momentul în care Comisia a inițiat o procedură, autoritățile naționale de concurență nu mai sunt îndreptățite să inițieze propria procedură în aplicarea articolelor 81 [CE] și 82 [CE] aceluiași (acelorași) acord (acorduri) sau aceleiași (acelorași) [practici] a(le) aceleiași (acelorași) întreprinderi pe aceeași piață geografică relevantă și pe aceeași piață a produselor.

[...]”

Dreptul național

16 Dispoziția din dreptul ceh relevantă este constituită de articolul 3 din Legea privind protecția concurenței. Până la 30 iunie 2001, această dispoziție s-a aplicat în versiunea care rezulta din Legea nr. 63/1991 Sb. (Zákon č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže), cu modificările ulterioare, și, începând cu 1 iulie 2001, în versiunea provenită din Legea nr. 143/2001 Sb. (Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže).

17 Conform articolului 3 alineatul (1) din Legea privind protecția concurenței, în versiunea în vigoare până la 30 iunie 2001:

„(1) Sunt interzise și nule orice acorduri între concurenți, orice decizii ale asocierilor de întreprinderi și orice practici concertate ale concurenților [...] care au ca efect sau pot avea ca efect denaturarea concurenței pe piața produselor, cu excepția cazului în care prezenta lege ori o lege specială prevede dispoziții contrare sau a cazului în care există o exceptare acordată de Ministerul Concurenței [...]”

18 Prevăzută la articolul 3 alineatul (1) din Legea nr. 143/2001 Sb., care la 1 iulie 2001 a înlocuit Legea nr. 63/1991 Sb., interdicția privind acordurile și practicile care restrâng concurența a rămas, în esență, neschimbată.

Situația de fapt, procedura administrativă și acțiunea principală

19 Prezenta cauză privește o înțelegere de anvergură mondială pe piața instalațiilor de comutație cu izolație în gaz (denumite în continuare „GIS”), la care au participat, în diferite perioade situate între anii 1988 și 2004, mai multe întreprinderi europene și japoneze din sectorul electrotehnic. Atât Comisia, cât și Úřad pro ochranu hospodářské soutěže s-au sesizat în anii 2006 și 2007 în legătură cu anumite aspecte ale acestui caz și au aplicat amenzi întreprinderilor în cauză.

Procedura administrativă la nivelul Uniunii

20 Potrivit informațiilor care figurează în decizia de trimitere, la 30 septembrie 2004, Comisia a adresat Úřad pro ochranu hospodářské soutěže o scrisoare prin care informa că urma să deschidă o procedură privind o înțelegere pe piața GIS. Comisia arăta în această scrisoare că, în mare parte, comportamentul anticoncurențial examinat a avut loc înainte de 1 mai 2004 și că, ținând seama de dificultatea pe care o prezenta aplicarea unei amenzi în ceea ce privește numai ultimele zile ale acestui comportament (de la 1 mai 2004 la 11 mai 2004), procedura în fața acesteia nu privea decât activitățile acestei înțelegeri desfășurate pe teritoriul Uniunii Europene înainte de extinderea acesteia din 1 mai 2004. În opinia Comisiei, era, așadar, improbabil să inițieze o procedură privind Republica Cehă.

21 La 20 aprilie 2006, Comisia a inițiat o procedură care avea drept scop aplicarea de amenzi în temeiul articolului 81 CE și al articolului 53 din Acordul privind SEE coroborate cu Regulamentul nr. 1/2003. Această procedură, care fusese precedată de o cerere de clemență și de inspecții efectuate în cursul anului 2004 în incintele mai multor întreprinderi care participaseră la respectiva înțelegere, s-a îndreptat împotriva unui număr total de 20 de persoane juridice, printre care Toshiba Corporation și celelalte reclamante din acțiunea principală.

22 La punctele (2) și (3) din motivele Deciziei Comisiei din 24 ianuarie 2007 privind o procedură în temeiul articolului 81 din Tratatul CE și al articolului 53 din Acordul privind SEE (cauza COMP/38.899 – Instalații de comutație cu izolație în gaz) (denumită în continuare „decizia Comisiei”), care a închis procedura, Comisia arată că înțelegerea în cauză a constituit, de la 15 aprilie 1988 la 11 mai 2004, o încălcare unică și continuă a articolului 81 CE și, începând cu 1 ianuarie 1994, și a articolului 53 din Acordul privind SEE, care acoperă teritoriul SEE și la care au luat parte diferite

întreprinderi participante, pe perioade de o durată variabilă. În cadrul secțiunii 6.6.2 din această decizie, Comisia a determinat data încetării acestei înțelegeri, și anume 11 mai 2004, în raport cu data la care a avut loc ultima reuniune de lucru despre care Comisia a avut cunoștință, care a încetat atunci când reprezentanții Siemens AG au informat ceilalți membri ai înțelegerii că Comisia efectuase la acea dată inspecții inopinate.

23 Potrivit constatărilor Comisiei de la punctele (2), (3), (218) și (248) din motivele deciziei Comisiei, este vorba despre o înțelegere complexă și de anvergură mondială, cu excepția Statelor Unite și a Canadei, care a avut efecte în Uniune și în SEE și în cadrul căreia întreprinderile membre au făcut printre altele schimb de informații sensibile privind piața vizată, și-au împărțit piețele, au încheiat acorduri privind prețurile și au încetat colaborarea cu întreprinderile care nu erau membre ale acestei înțelegeri.

24 Cu excepția unei întreprinderi, ABB Ltd, care a beneficiat de programul de clemență al Comisiei, au fost sancționate toate părțile la procedură, printre care se numără toate reclamantele din acțiunea principală, cu amenzi în valoare totală de peste 750 de milioane de euro. Cea mai mare amendă individuală, cu un cuantum mai mare de 396 de milioane de euro, a fost aplicată Siemens AG.

Procedura administrativă la nivel național

25 La 2 august 2006, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a deschis o procedură referitoare la încălcarea Legii privind protecția concurenței, prin care erau vizați membrii înțelegerii în cauză în acțiunea principală. La 9 februarie 2007, acesta a adoptat o primă decizie pe care reclamantele din acțiunea principală au contestat-o pe cale administrativă internă. În urma acestei contestații, prin decizia din 26 aprilie 2007, președintele Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a modificat prima decizie.

26 În decizia din 26 aprilie 2007, autoritatea menționată a constatat că ABB Management Services Ltd (succesoare în drepturi a ABB Power Technologies Management Ltd), ABB Switzerland Ltd, ABB Ltd, Alstom, Areva T&D SA, Fuji Electric Holdings Co. Ltd, Fuji Electric Systems Co. Ltd, Hitachi Ltd, Hitachi Europe Ltd, Mitsubishi Electric Corp., Toshiba Corporation, Schneider Electric SA, Siemens AG, Siemens AG Österreich (succesoare în drepturi a VA Technologie AG și a VA Tech T&D GmbH), VA Tech Transmission & Distribution GmbH & Co. KEG, Siemens Transmission and Distribution Ltd (fostă VA Tech Transmission & Distribution Ltd) și Nuova Magrini Galileo SpA participaseră la o înțelegere pe teritoriul Republicii Cehe. Procedând astfel, în perioada de până la 30 iunie 2001, aceste întreprinderi concurente ar fi încălcat interdicția prevăzută la articolul 3 alineatul (1) din Legea privind protecția concurenței, în versiunea care rezulta în urma Legii nr. 63/1991 Sb., cu modificările ulterioare, și, în perioada dintre 1 iulie 2001 și 3 martie 2004, interdicția care era prevăzută la articolul 3 alineatul (1) din legea menționată, în versiunea care rezulta în urma Legii nr. 143/2001 Sb. Prin urmare, în perioada de până la 3 martie 2004, aceste întreprinderi ar fi încălcat Legea privind protecția concurenței.

27 Pentru a stabili data încetării încălcării, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a reținut ultima dată pentru care s-a putut proba existența încălcării, și anume 3 martie 2004, dată la care fusese înregistrată ultima comunicare prin e-mail care demonstrează existența legăturilor între participanții la înțelegerea în cauză în acțiunea principală. Potrivit informațiilor furnizate în ședință de agentul Republicii Cehe și de reprezentantul Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, dreptul ceh al concurenței se întemeiază, în vederea stabilirii sfârșitului unei înțelegeri, pe criterii de apreciere diferite de cele reținute de Comisie.

28 Cu excepția unei întreprinderi, care a beneficiat de măsurile de clemență prevăzute de dreptul intern, au fost aplicate amenzi tuturor întreprinderilor vizate de procedura inițiată la nivel național.

Procedura în fața instanțelor cehe

29 Reclamantele din acțiunea principală au introdus la Krajský soud v Brně (Curtea Regională din Brno) o acțiune împotriva deciziei Úřad pro ochranu hospodářské soutěže. Ele au susținut în special că această autoritate a stabilit în mod eronat durata înțelegerii în cauză în acțiunea principală, a plasat în mod intenționat încetarea acesteia în perioada premergătoare aderării Republicii Cehe la Uniune și a justificat astfel aplicabilitatea Legii cehe privind protecția concurenței. Potrivit reclamantelor, din articolul 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003 rezultă că respectiva autoritate nu mai avea competența de a desfășura o procedură la nivel național, întrucât Comisia inițiase deja în această cauză o procedură la nivel european. Acestea au conchis că procedura inițiată la nivel național încalcă astfel principiul *ne bis in idem*, care interzice cumulul sancțiunilor.

30 Prin hotărârea din 25 iunie 2008, Krajský soud v Brně a anulat atât decizia Úřad pro ochranu hospodářské soutěže din 26 aprilie 2007, cât și decizia inițială adoptată la 9 februarie 2007.

31 Krajský soud v Brně a considerat că comportamentul reclamantelor din acțiunea principală constituia o încălcare unică și continuă și s-a întemeiat pe decizia Comisiei pentru a conchide că Úřad pro ochranu hospodářské soutěže apreciase în mod eronat că încălcarea luase sfârșit la 3 martie 2004. Încălcarea ar fi continuat până la 11 mai 2004, și anume după aderarea Republicii Cehe la Uniune și după intrarea în vigoare a Regulamentului nr. 1/2003. Prin urmare, aceasta trebuia considerată ca fiind săvârșită sub imperiul „legii noi”, și anume articolul 81 CE și Regulamentul nr. 1/2003. Întrucât, în privința înțelegerii de „anvergură mondială” în cauză în acțiunea principală, Comisia inițiase deja o procedură în temeiul articolului 81 CE și aplicase sancțiuni, noua procedură deschisă în aceeași cauză ar încălca principiul *ne bis in idem*. Pe de altă parte, Krajský soud v Brně a apreciat că, în conformitate cu articolul 11 alineatul (6) prima teză din Regulamentul nr. 1/2003, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže nu mai era competent să examineze cauza respectivă în temeiul articolului 81 CE.

32 Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a formulat recurs la Nejvyšší správní soud (Curtea Administrativă Supremă) împotriva hotărârii pronunțate de Krajský soud v Brně. Acesta se consideră în continuare competent să urmărească reclamantele din acțiunea principală luând în considerare comportamentul lor anterior datei aderării Republicii Cehe la Uniune, întrucât, până la această dată, Comisia nu a putut urmări niciuna dintre încălcările privind acest stat. În opinia acestei autorități, sancționarea unei înțelegeri de anvergură mondială în cadrul unor jurisdicții diferite nu reprezintă o încălcare a principiului *ne bis in idem*. Respectiva autoritate a susținut că Comisia și ea însăși examinaseră consecințe teritoriale diferite ale acestei înțelegeri. În plus, jurisprudența Curții care rezultă din Hotărârea din 13 februarie 1969, Wilhelm și alții (14/68, Rec., p. 1), ar permite aplicarea în paralel a dreptului concurenței al Uniunii și a dreptului național al concurenței.

33 Prin hotărârea din 10 aprilie 2009, Nejvyšší správní soud a casat hotărârea Krajský soud v Brně.

34 Nejvyšší správní soud a apreciat că Krajský soud v Brně a calificat în mod greșit participarea la înțelegere a întreprinderilor în cauză drept o acțiune continuă. Potrivit acestei prime instanțe, ar trebui să se admită existența a două încălcări distincte, întrucât, ținând seama de modificările de competențe care au urmat, data aderării Republicii Cehe la Uniune a constituit o dată pivot în această privință. În special, în opinia respectivei jurisdicții, până la această aderare, înțelegerea practicată pe teritoriul ceh ținea exclusiv de competența națională și nu putea să fie urmărită decât în temeiul dreptului național. Prin urmare, Nejvyšší správní soud a trimis cauza spre rejudecare la Krajský soud v Brně.

35 Krajský soud v Brně subliniază că, chiar dacă conform articolului 110 alineatul (3) din Legea nr. 150/2002 Sb. privind Codul de procedură administrativă (Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní) este obligată să urmeze analiza juridică pe care a reținut-o Nejvyšší správní soud, consideră totuși că trebuie clarificate unele aspecte din dreptul Uniunii, referitoare, pe de o parte, la aderarea Republicii Cehe la Uniune la 1 mai 2004 și, pe de altă parte, la intrarea în vigoare a Regulamentului nr. 1/2003.

36 În aceste condiții, Krajský soud v Brně a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Dispozițiile articolului 81 CE (în prezent articolul 101 TFUE) și ale [R]egulamentului [nr. 1/2003] trebuie interpretate în sensul că se impune aplicarea acestora (în cadrul unei proceduri inițiate după 1 mai 2004) pentru întreaga durată a unei înțelegeri care, pe teritoriul Republicii Cehe, a început înaintea aderării acestui stat la Uniunea Europeană (și anume înainte de 1 mai 2004) și care a continuat și a încetat după aderarea Republicii Cehe la Uniunea Europeană?

2) Articolul 11 alineatul (6) din [R]egulamentul [nr. 1/2003] coroborat cu articolul 3 alineatul (1) din acesta și cu considerentul (17) al regulamentului menționat, precum și cu punctul 51 din Comunicarea Comisiei [...], cu principiul *ne bis in idem*, astfel cum rezultă din cartă [...], și cu principiile generale ale dreptului comunitar trebuie interpretat în sensul că, în ipoteza în care Comisia inițiază o procedură pentru încălcarea articolului 81 CE după 1 mai 2004 și adoptă o decizie pe fond:

a) autoritățile de concurență ale statelor membre sunt în mod automat și în mod definitiv private de competența acestora de examina aceleași fapte?

b) autoritățile de concurență ale statelor membre sunt private de competența de a aplica acelorași fapte dispozițiile de drept național care cuprind o reglementare similară articolului 81 CE [...]?”

Cu privire la întrebările preliminare

Observații introductive

37 Este necesar să se formuleze următoarele observații în ceea ce privește modul de redactare a întrebărilor adresate de instanța de trimitere. În cadrul primei întrebări, prin care se urmărește să se stabilească legea aplicabilă efectelor pe teritoriul ceh ale înțelegerii în cauză în acțiunea principală, se face trimitere la procedura inițiată după aderarea Republicii Cehe la Uniune, la 1 mai 2004, în legătură cu o înțelegere care, pe teritoriul acestui stat, ar fi început înainte de această dată, ar fi continuat și nu ar fi încetat decât după această dată. A doua întrebare privește impactul pe care îl are adoptarea de către Comisie a unei decizii care sancționează un comportament anticoncurențial asupra posibilității unei autorități naționale de concurență de a iniția sau de a continua o procedură având ca obiect același comportament („aceleași fapte”).

38 Acest mod de redactare a întrebărilor adresate se explică prin împrejurarea că instanța de trimitere apreciază că înțelegerea pe piața GIS în cauză în acțiunea principală ar trebui să fie considerată un comportament unic și continuu care nu ar fi încetat decât după aderarea Republicii Cehe la Uniune și că acest comportament anticoncurențial, în ansamblul său, ar trebui să fie analizat în raport cu reglementarea în vigoare la data la care a luat sfârșit, și anume articolul 81 CE și Regulamentul nr. 1/2003.

39 În acest context, instanța de trimitere se bazează, la fel ca reclamantele din acțiunea principală, pe decizia Comisiei și consideră că aceasta din urmă a sancționat comportamentul societăților în cauză și în ceea ce privește Republica Cehă, astfel încât, ulterior aderării Republicii Cehe la Uniune și intrării în vigoare a Regulamentului nr. 1/2003, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže nu ar mai fi fost competent să urmărească și să sancționeze efectele înțelegerii pe teritoriul menționat, nici chiar în ceea ce privește perioada anterioară acestei aderări.

40 Or, se arată în decizia de trimitere că, la 30 septembrie 2004, Comisia a comunicat Úřad pro ochranu hospodářské soutěže că urma să deschidă o procedură privind înțelegerea pe piața GIS în cauză în acțiunea principală, precizând că comportamentul anticoncurențial examinat avusese loc, în mare parte, înainte de 1 mai 2004 și că procedura inițiată de Comisie nu privea decât activitățile înțelegerii exercitate pe teritoriul Uniunii, astfel cum acesta era înainte de extinderea Uniunii din 1 mai 2004.

41 În plus, în observațiile scrise, Comisia a subliniat că interpretarea domeniului de aplicare al deciziei sale, care figurează la punctul 29 din decizia de trimitere, este inexactă și că decizia sa nu sancționează efectele comportamentului coluziv care s-a materializat pe teritoriul ceh înainte de 1 mai 2004.

42 În sfârșit, chiar din informațiile instanței de trimitere rezultă că decizia Úřad pro ochranu hospodářské soutěže în cauză în acțiunea principală ia în considerare exclusiv efectele anticoncurențiale produse înainte de 1 mai 2004 pe teritoriul ceh de înțelegerea între întreprinderile în cauză. Așadar, această decizie privește numai perioada anterioară aderării Republicii Cehe la Uniune.

43 Prin urmare, întrebările preliminare trebuie examinate având în vedere aceste observații introductive.

Cu privire la prima întrebare

44 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă dispozițiile articolului 81 CE și ale articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003 trebuie interpretate în sensul că, în contextul unei proceduri inițiate după 1 mai 2004, acestea se pot aplica unei înțelegeri care a produs efecte, pe teritoriul unui stat membru care a aderat la Uniune la 1 mai 2004, în perioade anterioare acestei date.

45 În această privință, trebuie amintit că, în ceea ce privește interpretarea și aplicarea articolului 81 CE și a Regulamentului nr. 1/2003, este necesar să se țină seama de situația specială a unui stat, cum este Republica Cehă, care a devenit membru al Uniunii începând cu 1 mai 2004 [a se vedea, în ceea ce privește Directiva 69/335/CEE a Consiliului din 17 iulie 1969 privind taxele indirecte aplicate majorării capitalului (JO L 249, p. 25, Ediție specială, 09/vol. 01, p. 9), Hotărârea din 21 iunie 2007, Optimus – Telecomunicações, C-366/05, Rep., p. I-4985, punctul 25, și Hotărârea din 12 noiembrie 2009, Elektrownia Pątnów II, C-441/08, Rep., p. I-10799, punctul 30].

46 În temeiul articolului 2 din actul de aderare, dispozițiile tratatelor originare și actele adoptate înainte de aderare de instituții și de Banca Centrală Europeană sunt obligatorii pentru noile state membre începând cu data aderării, cu alte cuvinte 1 mai 2004, și se aplică în statele membre respective în condițiile prevăzute în aceste tratate și în actul de aderare.

47 Potrivit unei jurisprudențe constante, se prezumă în general că normele de procedură se aplică tuturor litigiilor în curs la momentul intrării lor în vigoare, spre deosebire de normele de drept substanțial, care, de regulă, sunt interpretate în sensul că nu au în vedere, în principiu, situații apărute anterior intrării lor în vigoare [a se vedea Hotărârea din 12 noiembrie 1981, Meridionale Industria Salumi și alții, 212/80-217/80, Rec., p. 2735, punctul 9, Hotărârea din 6 iulie 1993, CT Control (Rotterdam) și JCT Benelux/Comisia, C-121/91 și C-122/91, Rec., p. I-3873, punctul 22, Hotărârea din 23 februarie 2006, Molenbergnatie, C-201/04, Rec., p. I-2049, punctul 31, precum și Hotărârea din 14 februarie 2008, Varec, C-450/06, Rep., p. I-581, punctul 27].

48 Regulamentul nr. 1/2003 conține norme de procedură și norme de drept substanțial.

49 Astfel cum a arătat avocatul general la punctul 43 din concluzii, articolul 3 alineatul (1) din regulamentul menționat cuprinde, la fel ca și articolul 81 CE, norme materiale destinate aprecierii de către autoritățile de concurență a acordurilor între întreprinderi și care, așadar, reprezintă norme de drept substanțial ale dreptului Uniunii.

50 Asemenea norme de drept substanțial nu pot face în principiu obiectul unei aplicări retroactive, indiferent de efectele favorabile sau defavorabile pe care le-ar putea avea o astfel de aplicare asupra persoanelor interesate. Astfel, principiul securității juridice impune ca orice situație de fapt să fie

apreciată, în mod obișnuit și cu excepția unor dispoziții exprese contrare, în lumina normelor de drept aflate în vigoare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 decembrie 2010, Bavaria, C-120/08, Rep., p. I-13393, punctele 40 și 41).

51 Dintr-o jurisprudență constantă rezultă că, în scopul de a garanta respectarea principiilor securității juridice și protecției încrederii legitime, normele de drept substanțial ale dreptului Uniunii trebuie să fie interpretate în sensul că nu vizează situații apărute anterior intrării lor în vigoare decât în măsura în care reiese în mod clar din formularea, finalitatea și economia acestora că trebuie să le fie atribuit un asemenea efect (a se vedea Hotărârea din 24 martie 2011, ISD Polska și alții/Comisia, C-369/09 P, Rep., p. I-2011, punctul 98 și jurisprudența citată).

52 Cu toate acestea, în prezenta cauză, nici modul de redactare, nici finalitatea și nici economia articolului 81 CE, ale articolului 3 din Regulamentul nr. 1/2003 și ale actului de aderare nu cuprind dispoziții clare în sensul unei aplicări retroactive a acestor două norme.

53 Aceste constatări nu sunt infirmate de argumentele prezentate de reclamantele din acțiunea principală.

54 În primul rând, anumite reclamante din acțiunea principală tind să deducă un argument de la punctele 62 și 63 din Hotărârea din 17 octombrie 1989, Dow Chemical Ibérica și alții/Comisia (97/87-99/87, Rec., p. 3165), pentru a susține că, în prezenta cauză, aplicabilitatea articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003 nu poate fi limitată numai la încălcările care au fost săvârșite după aderarea Republicii Cehe la Uniune și că Comisia era competentă să sancționeze comportamentele anticoncurențiale desfășurate pe teritoriul respectivului stat înainte de această aderare.

55 Trebuie să se amintească, în această privință, că la punctul 62 din Hotărârea Dow Chemical Ibérica și alții/Comisia, citată anterior, Curtea a statuat că, de la aderarea Regatului Spaniei, la 1 ianuarie 1986, Regulamentul nr. 17 al Consiliului din 6 februarie 1962, Primul regulament de punere în aplicare a articolelor [81] și [82] din tratat (JO 1962, 13, p. 204, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 3), era aplicabil în acest nou stat membru, astfel încât întreprinderile stabilite în Spania puteau fi supuse unor verificări începând cu 1 ianuarie 1986. De la punctul 63 din aceeași hotărâre rezultă că, după această dată, competența de investigare a Comisiei la întreprinderile stabilite în Spania nu putea fi limitată numai la comportamentele ulterioare aderării și, prin urmare, putea privi comportamente anterioare acestei date.

56 Cu toate acestea, cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Dow Chemical Ibérica și alții/Comisia, citată anterior, nu privea aplicarea normelor de drept substanțial, ci numai pe aceea a normelor de procedură, în speță aplicarea dispozițiilor privind percheziții ale Comisiei în incintele întreprinderilor.

57 Hotărârea Dow Chemical Ibérica și alții/Comisia, citată anterior, nu cuprinde, în schimb, nicio indicație în ceea ce privește problema dacă normele de drept substanțial din dreptul Uniunii în materie de concurență sunt aplicabile efectelor anticoncurențiale produse de o înțelegere pe teritoriul unui nou stat membru în perioada anterioară aderării acestui stat la Uniune.

58 În al doilea rând, anumite reclamante din acțiunea principală invocă jurisprudența potrivit căreia o normă nouă se aplică imediat efectelor viitoare ale unei situații născute sub imperiul normei anterioare, pentru a susține că, după aderarea unui stat la Uniune, dreptul Uniunii trebuia să se aplice imediat în vederea aprecierii faptelor care sunt născute înainte de această aderare. La punctul 14 din Hotărârea din 2 octombrie 1997, Saldanha și MTS (C-122/96, Rec., p. I-5325), la care s-au referit, printre altele, aceste societăți, Curtea ar fi apreciat că, în lipsa unei dispoziții specifice cu privire la aplicarea unei dispoziții a Tratatului CE în actul privitor la condițiile de aderare a unui stat, în acest caz Republica Austria, această dispoziție trebuia să fie considerată ca fiind de imediată aplicare și ca obligatorie pentru acest stat membru de la data aderării sale, astfel încât ea se aplica efectelor viitoare ale situațiilor născute înainte de aderarea acestui nou stat membru.

59 Un asemenea argument nu poate fi reținut în favoarea unei aplicări retroactive a articolului 81 CE și a Regulamentului nr. 1/2003 în cazul unor comportamente anterioare aderării unui stat la Uniune.

60 Dispozițiile articolului 81 CE și ale articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003 nu sunt aplicabile posibilelor efecte anticoncurențiale pe teritoriul ceh ale înțelegerii în cauză în acțiunea principală decât în măsura în care aceste efecte trebuie sancționate întrucât s-au produs în perioada care a început la 1 mai 2004. Or, astfel cum s-a constatat la punctul 42 din prezenta hotărâre, potrivit deciziei de trimitere, acțiunea principală are ca obiect o încălcare a reglementării Republicii Cehe în materie de concurență care a luat sfârșit înainte de aderarea acestui stat la Uniune. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže s-a limitat să aplice dreptul național al concurenței efectelor produse înainte de aderare de practicile anticoncurențiale care au fost puse în aplicare pe teritoriul ceh înainte de această dată. Acesta nu urmărește efectele viitoare ale comportamentelor anterioare respectivei aderări.

61 În al treilea rând, câteva dintre reclamantele din acțiunea principală au arătat că articolul 3 alineatul (1) din Legea privind protecția concurenței aplicabilă în Republica Cehă înainte de 1 mai 2004 formula, pe fond, aceeași interdicție a acordurilor și a practicilor coluzive ca și cea prevăzută la articolul 81 CE și că, anterior aderării Republicii Cehe la Uniune, dreptul ceh al concurenței era în cea mai mare parte armonizat cu dreptul Uniunii privind această materie. Acordul european instituind o asociere între Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Cehă, pe de altă parte (JO 1994, L 360, p. 2), semnat la Luxemburg la 4 octombrie 1993 și intrat în vigoare la 1 februarie 1995, ar fi inclus deja la articolul 64 o dispoziție analogă cu cea de la articolul 81 CE. Potrivit acestor reclamante din acțiunea principală, în ceea ce privește societățile, aderarea Republicii Cehe la Uniune nu ar fi avut ca efect, așadar, instituirea în acest stat de noi norme care să interzică practici care până la data respectivă erau legale. În ceea ce privește întreprinderile respective, aplicarea articolului 81 CE înțelegerii în cauză în acțiunea principală în ansamblu, inclusiv partea din această încălcare pusă în aplicare înainte de această aderare, nu aducea atingere principiului securității juridice.

62 În această privință, trebuie arătat că, înainte de 1 mai 2004, în ceea ce privește examinarea efectelor anticoncurențiale produse pe teritoriul ceh, numai instanțele naționale erau competente să aplice și să implementeze atât dreptul național, cât și acordul european menționat. În plus, înainte de această dată, Regulamentul nr. 1/2003, al cărui articol 3 alineatul (1) obligă pentru prima dată autoritățile naționale de concurență, în condițiile pe care le menționează, să aplice în paralel articolul 81 CE și dreptul național al concurenței, nu a fost aplicabil nici în vechile state membre, nici în noile state membre. Conform celui de al doilea paragraf al articolului 45, Regulamentul nr. 1/2003 nu se aplică, de fapt, decât de la 1 mai 2004.

63 Câteva reclamante din acțiunea principală au susținut și că principiul aplicării retroactive a sancțiunii mai puțin severe ar justifica aprecierea efectelor anticoncurențiale ale înțelegerii în cauză în acțiunea principală produse pe teritoriul ceh înainte de 1 mai 2004 prin prisma articolului 81 CE și a Regulamentului nr. 1/2003. În opinia acestor societăți, acest principiu, recunoscut de Curte în materie penală, ar trebui să fie aplicat și în materia dreptului concurenței în procedurile referitoare la încălcările administrative.

64 În această privință, trebuie amintit că principiul aplicării retroactive a sancțiunii mai puțin severe, care face parte din tradițiile constituționale comune statelor membre și se numără printre principiile generale ale dreptului Uniunii a căror respectare este asigurată de Curte (Hotărârea din 3 mai 2005, Berlusconi și alții, C-387/02, C-391/02 și C-403/02, Rec., p. I-3565, punctele 67 și 68, Hotărârea din 11 martie 2008, Jager, C-420/06, Rep., p. I-1315, punctul 59, precum și Hotărârea din 28 aprilie 2011, El Dridi, C-61/11 PPU, Rep., p. I-3015, punctul 61), este prevăzut și la articolul 49 alineatul (1) a treia teză din cartă.

65 Trebuie amintit totuși că, invocând un asemenea principiu, reclamantele din acțiunea principală nu aveau în vedere aplicarea unei sancțiuni mai puțin severe pentru perioada de dinainte de 1 mai 2004, ci vizau în realitate să reușească ca, în definitiv, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže să nu ia nicio decizie în ceea ce privește efectele înțelegerii în cauză în acțiunea principală pe teritoriul ceh. Aceste societăți intenționau ca principiul aplicării retroactive a sancțiunii mai puțin severe să fie interpretat în final în sensul că această autoritate nu are competența de a sancționa această înțelegere pentru perioada de dinainte de 1 mai 2004 și ca efectele anticoncurențiale produse de înțelegere în această perioadă să fie considerate acoperite de decizia Comisiei.

66 Astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 61 din concluzii, asemenea argumente ar însemna contestarea competenței ca atare a Úřad pro ochranu hospodářské soutěže de a aplica amenzi. O asemenea problemă este legată de interpretarea articolului 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003, precum și a principiului *ne bis in idem*, care vor fi examinate în cadrul celei de a doua întrebări, iar nu de principiul aplicării retroactive a sancțiunii mai puțin severe.

67 Prin urmare, trebuie să se răspundă la prima întrebare că dispozițiile articolului 81 CE și ale articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003 trebuie interpretate în sensul că, în cadrul unei proceduri inițiate după 1 mai 2004, acestea nu sunt aplicabile unei înțelegeri care a produs efecte în perioade anterioare acestei date pe teritoriul unui stat membru care a aderat la Uniune la 1 mai 2004.

Cu privire la a doua întrebare

68 Prin intermediul celei de a doua întrebări, care se împarte în două părți, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă o procedură, inițiată după 1 mai 2004 de Comisie și care avea drept scop aplicarea unei amenzi, împiedică în mod definitiv autoritatea națională de concurență a unui stat membru care a aderat la Uniune la acea dată să urmărească, în temeiul dreptului național privind concurența, o înțelegere ale cărei efecte s-au produs pe teritoriul acestui stat înainte de aderarea acestuia din urmă la Uniune. În această privință, instanța de trimitere solicită, în primul rând, lămuriri cu privire la interpretarea care trebuie dată articolului 11 alineatul (6) coroborat cu articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003 și cu privire la delimitarea competențelor între autoritatea națională de concurență și Comisie în vederea inițierii unei asemenea proceduri. În al doilea rând, această instanță se adresează Curții în ceea ce privește marja de manevră de care dispune această autoritate pentru a aplica dreptul național al concurenței, în legătură cu principiul *ne bis in idem*.

Delimitarea competențelor autorităților naționale și ale Uniunii în domeniul concurenței în cadrul procedurilor în materie de înțelegeri

69 Instanța de trimitere și reclamantele din acțiunea principală consideră că, în conformitate cu dispozițiile coroborate ale articolului 11 alineatul (6) și ale articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a fost privat definitiv de competența lui de a urmări înțelegerea în cauză în acțiunea principală la momentul la care Comisia a inițiat procedura care avea drept scop aplicarea unei amenzi. Autoritatea AELS de Supraveghere consideră că articolul 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003 trebuia interpretat în sensul că autoritățile naționale de concurență sunt private de competența lor de a aplica dreptul național al concurenței atunci când Comisia a deschis o procedură privind aceleași fapte ca și cele vizate de procedura inițiată de autoritățile respective.

70 Desigur, articolul 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003, conform căruia autoritățile de concurență ale statelor membre sunt private de competența lor de a aplica articolele 81 CE și 82 CE din momentul în care Comisia deschide o procedură în vederea adoptării unei decizii în temeiul capitolului III din regulamentul menționat, prevede o normă de procedură și, prin urmare, este aplicabil de la 1 mai 2004 în toate statele membre, inclusiv în cazul procedurilor în materie de înțelegeri care privesc situații născute înainte de această dată.

71 De la bun început, trebuie amintit că, în cadrul prezentei cauze, decizia Úřad pro ochranu hospodářské soutěže în litigiu în acțiunea principală se referă exclusiv la efectele anticoncurențiale produse de înțelegerea în cauză în acțiunea principală înainte de 1 mai 2004 și, așadar, privește perioada anterioară aderării Republicii Cehe la Uniune, în care articolul 81 CE nu era aplicabil în acest stat. Dispozițiile articolului 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003 nu pot *a priori*, pentru această perioadă, să se opună aplicării dispozițiilor naționale de drept al concurenței cum sunt cele menționate la articolul 3 din Legea privind protecția concurenței.

72 Cu toate acestea, trebuie să se examineze întinderea privării autorităților naționale de concurență, prevăzută la articolul 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003, în măsura în care, potrivit reclamantelor din acțiunea principală și Autorității AELS de Supraveghere, de la intrarea în vigoare a regulamentului menționat, la 1 mai 2004, aceste autorități nu numai că sunt private de competența lor de a aplica articolele 81 CE și 82 CE, dar, de asemenea, sunt private definitiv și de competența lor de a aplica dreptul național al concurenței unor comportamente de natură să afecteze comerțul dintre statele membre care fac deja obiectul unei decizii a Comisiei.

73 Pentru interpretarea unei dispoziții de drept al Uniunii trebuie să se țină seama nu doar de termenii utilizați, ci și de contextul acesteia și de obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte (a se vedea în special Hotărârea din 17 noiembrie 1983, Merck, 292/82, Rec., p. 3781, punctul 12, și Hotărârea din 7 octombrie 2010, Lassal, C-162/09, Rep., p. I-9217, punctul 49).

74 Astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 77 din concluzii și cum au observat cea mai mare parte a persoanelor interesate care au prezentat observații în fața Curții, articolul 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003 se află în strânsă legătură pe fond cu articolul 3 alineatul (1) din acest regulament.

75 Din coroborarea acestor două dispoziții rezultă că autoritățile naționale de concurență sunt private de competența lor de a aplica nu doar dreptul Uniunii în materie de concurență, ci și o parte din propriul drept național al concurenței din momentul în care Comisia inițiază o procedură care vizează adoptarea unei decizii în temeiul capitolului III din Regulamentul nr. 1/2003.

76 Părțile din dreptul național al concurenței care rămân aplicabile sunt menționate la articolul 3 alineatele (2) și (3) din Regulamentul nr. 1/2003 și sunt detaliate în considerentele (8) și (9) ale acestui regulament. Articolul 3 alineatul (2) ultima teză și alineatul (3) din acest regulament prevede că autoritățile naționale de concurență pot pune în aplicare o legislație națională mai strictă care interzice sau sancționează „comportamentul unilateral al unei întreprinderi” și sunt, în orice caz, libere să aplice legislația națională privind controlul concentrărilor economice și dispozițiile de drept național care urmăresc, în mod predominant, un obiectiv diferit de cel urmărit de articolele 81 CE și 82 CE.

77 Articolul 3 alineatul (1) prima teză din Regulamentul nr. 1/2003 stabilește o legătură strânsă între interdicția privind înțelegerile pe care o prevede articolul 81 CE și dispozițiile corespondente din dreptul național al concurenței. Atunci când autoritatea națională de concurență aplică dispoziții din dreptul național care interzic înțelegerile în cazul unui acord dintre întreprinderi care este de natură să afecteze comerțul dintre statele membre în sensul articolului 81 CE, respectivul articol 3 alineatul (1) prima teză impune să i se aplice, în paralel, articolul 81 CE.

78 În măsura în care autoritatea națională de concurență nu este autorizată, conform articolului 11 alineatul (6) prima teză din Regulamentul nr. 1/2003, să aplice articolul 81 CE, din momentul în care Comisia a deschis o procedură în vederea adoptării unei decizii în temeiul capitolului III din acest regulament, autoritatea națională menționată pierde și posibilitatea de a aplica dispozițiile din dreptul național care interzic înțelegerile.

79 Cu toate acestea, Regulamentul nr. 1/2003 nu prevede că deschiderea unei proceduri de către Comisie ar priva, în mod permanent și definitiv, autoritățile naționale de concurență de competența lor de a aplica legislația națională în materie de concurență.

80 Astfel cum susține Comisia în observațiile sale scrise, competența autorităților naționale de concurență este restabilită din momentul în care procedura inițiată de Comisie se încheie.

81 Potrivit unei jurisprudențe constante, dreptul Uniunii și dreptul național în materie de concurență se aplică în paralel (Hotărârea Wilhelm și alții, citată anterior, punctul 3, Hotărârea din 9 septembrie 2003, Milk Marque și National Farmers' Union, C-137/00, Rec., p. I-7975, punctul 61, precum și Hotărârea din 13 iulie 2006, Manfredi și alții, C-295/04-C-298/04, Rec., p. I-6619, punctul 38). Practicile care restrâng concurența sunt văzute diferit de normele de concurență la nivel european și de cele la nivel național (a se vedea Hotărârea Wilhelm și alții, citată anterior, punctul 3, Hotărârea Manfredi și alții, citată anterior, punctul 38, precum și Hotărârea din 14 septembrie 2010, Akzo Nobel Chemicals și Akcros Chemicals/Comisia și alții, C-550/07 P, Rep., p. I-8301, punctul 103) și domeniile lor de aplicare nu coincid (Hotărârea din 1 octombrie 2009, Compañía Española de Comercialización de Aceite, C-505/07, Rep., p. I-8963, punctul 52).

82 Această situație nu a fost modificată de adoptarea Regulamentului nr. 1/2003.

83 O asemenea interpretare se coroborează cu împrejurarea că, potrivit Propunerii de regulament al Consiliului privind punerea în aplicare a regulilor de concurență prevăzute la articolele 81 și 82 din tratat și de modificare a Regulamentelor (CEE) nr. 1017/68, (CEE) nr. 2988/74, (CEE) nr. 4056/86 și (CEE) nr. 3975/87, prezentată de Comisie [COM(2000) 582 final] (JO 2000, C 365E, p. 284), articolul 3 din Regulamentul nr. 1/2003 ar fi trebui să fie redactat astfel încât, atunci când o înțelegere în sensul articolului 81 CE sau exploatarea abuzivă a unei poziții dominante în sensul articolului 82 CE este de natură să afecteze comerțul dintre statele membre, dreptul Uniunii în materie de concurență este singurul aplicabil, cu excluderea legislațiilor naționale de concurență. Or, spre deosebire de ceea ce propusese inițial Comisia, articolul 3 din Regulamentul nr. 1/2003 permite continuarea aplicării la una și aceeași cauză atât a normelor din dreptul Uniunii în materie de concurență (articolele 81 CE și 82 CE), cât și a legislației naționale în această materie.

84 Pe de altă parte, în temeiul articolului 16 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003, atunci când autoritățile de concurență ale statelor membre decid în privința unor acorduri, decizii sau practici în temeiul articolului 81 CE sau al articolului 82 CE care fac deja obiectul unei decizii a Comisiei, ele nu pot lua decizii contrare deciziei adoptate de Comisie.

85 Din această dispoziție rezultă că autoritățile de concurență ale statelor membre își păstrează competența de a acționa chiar dacă Comisia a adoptat deja ea însăși o decizie. Astfel, respectiva dispoziție constată că autoritățile naționale pot interveni ulterior intervenției Comisiei, dar le interzice doar să contrazică o decizie anterioară a Comisiei.

86 Potrivit modului de redactare, articolul 16 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003 pare să aibă în vedere numai aplicarea dreptului Uniunii în domeniul concurenței de către autoritățile naționale de concurență. Cu toate acestea, aceeași reglementare trebuie să se aplice *a fortiori* în cazul în care autoritățile naționale de concurență au în vedere aplicarea dreptului național al concurenței. Astfel, din moment ce acestor autorități naționale li se permite să aplice dreptul Uniunii după ce Comisia a luat o decizie, trebuie *a fortiori* să le fie permis să aplice dreptul lor național, cu condiția ca ele să respecte prevederile dreptului Uniunii, în temeiul articolului 3 din Regulamentul nr. 1/2003.

87 Aplicarea articolului 16 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003 nu poate fi limitată la cazul constatării prealabile de către Comisie, în temeiul articolului 10 din Regulamentul nr. 1/2003, a inaplicabilității articolelor 81 CE sau 82 CE. Spre deosebire de ceea ce consideră instanța de trimitere și câteva reclamante din acțiunea principală, prin formularea sa largă și economia sa, care îl plasează

în capitolul privind „Cooperarea”, articolul 16 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003 cuprinde toate deciziile posibile pe care le poate adopta Comisia în temeiul Regulamentului nr. 1/2003, fără a se limita la un anumit tip de decizii.

88 Câteva reclamante din acțiunea principală tind să deducă un argument din considerentul (18) al Regulamentului nr. 1/2003, conform căruia, pentru a asigura o alocare optimă a cauzelor în cadrul rețelei autorităților de concurență, ar trebui să se permită unei autorități de concurență să suspende sau să închidă o cauză pentru motivul că o altă autoritate se ocupă sau s-a ocupat deja de aceeași cauză, obiectivul fiind ca fiecare cauză să fie tratată doar de o singură autoritate. Una dintre reclamantele din acțiunea principală se întemeiază pe acest considerent pentru a susține că regulamentul menționat se sprijină pe principiul potrivit căruia fiecare caz trebuie examinat de o singură autoritate, și anume aceea care este cel mai bine plasată în acest scop.

89 Cu toate acestea, considerentul (18) al Regulamentului nr. 1/2003 nu poate fi interpretat în sensul că legiuitorul Uniunii a dorit să priveze autoritățile naționale de competența lor de a aplica dreptul național al concurenței din moment ce însăși Comisia a adoptat o decizie.

90 Astfel, acest considerent nu este legat de privarea autorităților naționale prevăzută la articolul 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003. El trebuie coroborat cu articolul 13 din acest regulament, potrivit căruia fiecare autoritate națională de concurență în cadrul rețelei autorităților de concurență are posibilitatea – iar nu obligația – de a suspenda procedura pe care a deschis-o sau de a respinge o plângere cu care este sesizată, atunci când o altă autoritate națională din această rețea analizează deja aceeași cauză. Articolul 13 și considerentul (18) al Regulamentului nr. 1/2003 transpun larga putere de apreciere pe care o au autoritățile naționale reunite în cadrul rețelei menționate în scopul asigurării unei atribuiri optimale a cauzelor în cadrul acestei rețele.

91 Rezultă din considerațiile care figurează la punctele 74-90 din prezenta hotărâre că, în conformitate cu articolul 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003 coroborat cu articolul 3 alineatul (1) din același regulament, o autoritate națională de concurență nu este privată în mod permanent și definitiv de competența sa de a aplica dreptul național al concurenței atunci când Comisia deschide o procedură vizând adoptarea unei decizii în temeiul capitolului III din Regulamentul nr. 1/2003. *A fortiori*, într-o situație precum cea în discuție în acțiunea principală, în care autoritatea de concurență a unui stat membru sancționează, în temeiul dreptului național al concurenței, efectele anticoncurențiale produse de o înțelegere pe teritoriul respectivului stat membru în perioadele anterioare aderării acestuia la Uniune, dispozițiile articolului 11 alineatul (6) coroborate cu dispozițiile articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1/2003 nu pot, în ceea ce privește aceste perioade, să se opună aplicării dispozițiilor naționale ale dreptului concurenței.

92 Prin urmare, trebuie să se răspundă la prima parte a celei de a doua întrebări că inițierea de către Comisie a unei proceduri, în temeiul capitolului III din Regulamentul nr. 1/2003, împotriva unei înțelegeri nu privează, potrivit articolului 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003 coroborat cu articolul 3 alineatul (1) din același regulament, autoritatea de concurență a statului membru respectiv de competența sa de a sancționa, în aplicarea dreptului național al concurenței, efectele anticoncurențiale produse de această înțelegere pe teritoriul respectivului stat membru în perioade anterioare aderării acestuia la Uniune.

Principiul *ne bis in idem*

93 A doua parte a celei de a doua întrebări privește aspectul dacă principiul *ne bis in idem* se opune, într-o situație precum cea în discuție în cauza principală, aplicării dreptului național al concurenței de către autoritatea națională de concurență.

94 Principiul *ne bis in idem* trebuie respectat în cadrul procedurilor care au drept scop aplicarea de amenzi din domeniul dreptului concurenței (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 octombrie 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P și C-254/99 P, Rec., p. I-8375, punctul 59, Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Aalborg Portland și alții/Comisia, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P și C-219/00 P, Rec., p. I-123, punctele 338-340, precum și Hotărârea din 29 iunie 2006, Showa Denko/Comisia, C-289/04 P, Rec., p. I-5859, punctul 50). Acest principiu interzice, în domeniul concurenței, ca o întreprindere să fie condamnată sau urmărită din nou pentru un comportament anticoncurențial pentru care a fost sancționată sau cu privire la care a fost declarată ca nefiind răspunzătoare printr-o decizie anterioară care nu mai poate fi atacată (Hotărârea Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, citată anterior, punctul 59).

95 Este puțin important că decizia prin care Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a aplicat amenzi se raportează la o perioadă anterioară aderării Republicii Cehe la Uniune. Astfel, aplicabilitatea în timp a principiului *ne bis in idem* în cadrul dreptului Uniunii nu depinde de data la care au fost săvârșite faptele urmărite, ci, într-o situație precum cea în discuție în acțiunea principală, referitoare la dreptul concurenței, depinde de data inițierii procedurii care are drept scop aplicarea unei sancțiuni. La 2 august 2006, dată la care Úřad pro ochranu hospodářské soutěže a deschis procedura în cauză în acțiunea principală, Republica Cehă avea deja calitatea de stat membru la Uniunii, astfel încât această autoritate era obligată să respecte acest principiu.

96 Or, trebuie să se constate că, într-o situație precum cea în discuție în acțiunea principală, principiul *ne bis in idem* nu se opune aplicării dreptului național al concurenței de către autoritatea națională de concurență.

97 În cauzele din domeniul dreptului concurenței, Curtea a considerat că aplicarea principiului *ne bis in idem* este supusă unei triple condiții, de identitate a faptelor, de unitate de făptuitor și de unitate a interesului legal protejat (Hotărârea Aalborg Portland și alții/Comisia, citată anterior, punctul 338).

98 În acțiunea principală, trebuie să se constate că, în orice caz, una dintre condițiile astfel prevăzute, și anume identitatea faptelor, nu este îndeplinită.

99 Astfel, aspectul dacă întreprinderile au adoptat un comportament având ca obiect sau ca efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței nu poate fi apreciat în mod abstract, ci trebuie examinat în raport cu teritoriul, fie din cadrul Uniunii, fie din exteriorul acesteia, pe care comportamentul vizat a avut un asemenea obiect sau efect și în raport cu perioada în care comportamentul vizat a avut un asemenea obiect sau efect.

100 În prezenta cauză, instanța de trimitere și reclamantele din acțiunea principală consideră că teritoriul Republicii Cehe a fost inclus în decizia Comisiei atât în perioada anterioară, cât și în cea ulterioară datei de 1 mai 2004. Ele se întemeiază în această privință pe faptul că Comisia vizează în respectiva decizie o înțelegere de anvergură mondială, iar teritoriul Republicii Cehe nu a fost exclus în mod expres din domeniul de aplicare al deciziei menționate.

101 În această privință, trebuie mai întâi să se sublinieze că decizia Comisiei se referă în mod precis, în mai multe fragmente, la consecințele înțelegerii în cauză în acțiunea principală în interiorul Comunității Europene și al SEE, vizând expres „statele membre la data respectivă” și statele „care erau părți contractante” la Acordul privind SEE. În continuare, astfel cum s-a subliniat la punctul 41 din prezenta hotărâre, această decizie nu sancționează posibilele efecte anticoncurențiale produse de respectiva înțelegere pe teritoriul Republicii Cehe în perioada anterioară aderării acestui stat la Uniune. În sfârșit, din modalitățile de calcul al amenzilor rezultă că, în decizia sa, Comisia nu a ținut seama de statele care au aderat la Uniune la 1 mai 2004. Potrivit punctului 478 din motivele deciziei Comisiei, aceasta din urmă a reținut astfel ca bază de calcul al amenzilor cifrele de afaceri realizate de membrii respectivei înțelegeri în SEE în anul 2003.

102 Prin urmare, trebuie să se constate că decizia Comisiei nu include niciuna dintre consecințele anticoncurențiale ale respectivei înțelegeri pe teritoriul Republicii Cehe în perioada anterioară datei de 1 mai 2004, în timp ce, potrivit informațiilor oferite de instanța de trimitere, prin decizia Úřad pro ochranu hospodářské soutěže s-au aplicat amenzi doar ținând seama de acest teritoriu și de această perioadă.

103 Având în vedere cele de mai sus, trebuie să se răspundă la a doua parte a celei de a doua întrebări că principiul *ne bis in idem* nu se opune ca întreprinderile care au participat la o înțelegere să fie sancționate cu amenzi de autoritatea națională de concurență a statului membru respectiv, în scopul sancționării efectelor produse de această înțelegere pe teritoriul respectivului stat membru înainte de aderarea sa la Uniune, din moment ce amenzile aplicate membrilor acestei înțelegeri printr-o decizie a Comisiei anterioară adoptării deciziei respectivei autorități naționale de concurență nu aveau ca obiect reprimarea efectelor menționate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

104 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

1) **Dispozițiile articolului 81 CE și ale articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 și 82 din tratat trebuie interpretate în sensul că, în cadrul unei proceduri inițiate după 1 mai 2004, acestea nu sunt aplicabile unei înțelegeri care a produs efecte în perioade anterioare acestei date pe teritoriul unui stat membru care a aderat la Uniune la 1 mai 2004.**

2) **Inițierea de către Comisia Europeană a unei proceduri împotriva unei înțelegeri, în temeiul capitolului III din Regulamentul nr. 1/2003, nu privează, potrivit articolului 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003 coroborat cu articolul 3 alineatul (1) din același regulament, autoritatea de concurență a statului membru respectiv de competența sa de a sancționa, în aplicarea dreptului național al concurenței, efectele anticoncurențiale produse de această înțelegere pe teritoriul respectivului stat membru în perioade anterioare aderării sale la Uniunea Europeană.**

   Principiul *ne bis in idem* nu se opune ca întreprinderile care au participat la o înțelegere să fie sancționate cu amenzi de autoritatea națională de concurență a statului membru respectiv, în scopul sancționării efectelor produse de această înțelegere pe teritoriul respectivului stat membru înainte de aderarea sa la Uniunea Europeană, din moment ce amenzile aplicate membrilor acestei înțelegeri printr-o decizie a Comisiei Europene anterioară adoptării deciziei respectivei autorități naționale de concurență nu aveau ca obiect reprimarea efectelor menționate.

Semnături